

TASVIRIY SAN'ATDA RANGTASVIR TUSHUNCHASI

Bekchanov Dilmurod Dilshodbek o'g'li

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti, Teatr san'ati fakulteti, Qo'g'irchoq teatri san'ati kafedrası "Qo'g'irchoqlar ishlab chiqarish texnologiyasi" ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi,

Ilmiy raxbar: Axmadaliyeva Nilufar Qobuljon qizi

Toshkent shahri, O'zbekiston

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15581908>

ARTICLE INFO

Received: 15th May 2025

Accepted: 19th May 2025

Published: 30th May 2025

KEYWORDS

tasviriy san'at, rassom, rang, qalam, qog'oz, o'chirg'ich.

ABSTRACT

maqolada tasviriy san'atning asosi bo'lgan rangtasvir hamda uning kelib chiqish tarixi, bugungi kunda rivojlanishi hamda mutaxassislik bo'yicha materialshunoslik haqida so'z boradi.

"Ranglar inson hayotini bezaydi"

L. Tolstoy

Rangtasvir - tasviriy san'at turi; biror qattiq yuzada rangli ashyolarda, Moy, bo'yoqlar yordamida yaratiladigan badiiy asar. voqelikni badiiy tasvirlash va talqin qilish; tomoshabin fikri va tuyg'ulariga ta'sir etishning muhim vositasi; muhim ijtimoiy mazmun va rang-barang g'oyaviy vazifalarga ega. Rangtasvirning goyaviy mazmuni uning mavzu va syujetida mujassamlashadi, syujetni rassom Rangtasvirning ifoda vositalari (kompozitsiya, rasm, rang, ritm va h.k.) orqali ro'yobga chiqaradi. Rangtasvir asaplari asos (maxsus ishlov berilgan mato, yog'och, qog'oz, karton, shisha, metall va h.k.), rang qatlami (moybo'yoq, guash, tempera, akvarel, rangli shisha, rangli tosh va h.k.), ayrim hollarda uni saqlash uchun ustidan berilgan yupqa lok qatlamidan iborat bo'ladi. Rangtasvirning muhim tasviriy va ta'sir vositasi rang (kolorit). Rang orqali rassom borliq yoki xayoliy dunyoni ko'rinarli shakllarda tasvirlaydi, makonning cheksizligini, undagi narsalarning rang-barangligini, moddiyligini hajm va fakturasini ko'rsatishi, harakat, inson ruhiyatidagi o'zgarishlar, murakkab hissiy kechinmalar, o'yxayollarni aks ettirishi mumkin. Rangtasvirning tasviriy ifoda vositasi va ishlash uslubi ishlatiladigan rang, qurollar xususiyati, rang eritgichlari, asosi (funt)ga bog'liq (Mas, yuzasi silliq yoki g'adirdir berilishiga qarab asar ko'rinishi turlicha ta'sir ko'rsatishi mumkin). Asar dastlab ijodkor tasavvuri va ongida paydo bo'lgan g'oya qoralamasi tarzida kalam yoki ko'mirqalamda biror yuza (ko'pincha qog'oz va karton)da ishlab olinadi. So'ng shunga mos asos tanlanib, unga bajariladigan ishning mohiyatiga ko'ra ishlov beriladi. Shundan so'ng tasvir o'rni belgilab rasmi ishlanadi. Rang berishda esa asta suyultirilgan rang bilan boshlab ko'p qatlamli (lessirovka) yoki kerak rangni bir qo'yishda bir katlamli (alla prima) bajarish mumkin. Rangtasvir asarlari ishlanishini shartli ikki yassi va hajmli fazoviy uslubga ajratish mumkin: birinchi uslubda tasvir nursoyasiz yaxlit yassi shakllarda ishlanadi, hajmlifazoviy usudda esa tasvir hajmli nursoya yordamida muhit bilan bog'liq hodda tasvirlanadi. Bunday asarlar rangga boy bo'lib, unda ranglarning barcha tuslanishlarini his etish, tushuvchi nurning qaytgan rangini ham, qaytgan nurlarning tuslanishi va boshqa ranglar bilan boyishi (refleks)ni

ko'rish mumkin. Rangtasvir asarlarida bu ikki uslub orasida qat'iy chegara yo'q, biri ikkinchisini to'ldiradi. Rangtasvir asarlari o'zining ishlanish o'rni, mazmuni, bajaradigan vazifasi, ishlanish uslubi va ko'rinishiga qarab monumental (monumental sanat, monumental rangtasvir), bezak (bezak san'ati, bezash san'ati), dastgoh san'ati, dekoratsiya (teatr va kino dekoratsiyasi), miniatyura va boshqalarga bo'linadi. Tasvir mavzui va mazmun yo'nalishiga qarab bir qator janrlarga ajraladi: animalistika, tarixiy janr, maishiy janr, batal' janri, portret, manzara, natyurmort va boshqa

Rangtasvir qadimda so'nggi paleolit (miloddan avvalgi 408ming yilliklar)da paydo bo'lgan. Jan. Fransiya (Fon de Gom, Lasko), Shim. Ispaniya (Altamira), O'rta Osiyo va boshqalarda Rangtasvir asarlari saqlanib qolgan; soz tuproqli bo'yoqlar, qorakuya, pista kumir bilan ishlangan, rasmlar tekis sharpa sifat (siluet), ba'zilarida esa hajmli kilib ishlashga harakat qilinganligi seziladi, mezolit va neolit davrida bajarilgan ibtidoiy rasmlarda murakkab kompozitsiyalar, abstrakt tushunchalar paydo bo'la boshlagan. Quddorlik davrida rivojlangan texnik vositalarga boy obrazlar tizimi shakllandi. Qad. Sharq mamlakatlari (Misr, Hindiston, O'rta Osiyo), jan.sharqiy Yevropa (Yunoniston, Italiya), shuningdek, Amerika qit'asi (Markaziy Amerika)da monumental Rangtasvir rivojlandi. Maqbara ibodatxona, saroy va boy zodagonlarning uylari devorlariga turli mavzu va yo'nalishda asarlar ishlandi.

O'zbekistonda Rangtasvir san'ati qadimdan mavjud bo'lgan. Uning ilk namunalari ibtidoiy jamoa davriga borib taqaladi (qarang Ibtidoiy san'at, Zarautsoy rasmlari). Miloddan avvalgi 1ming yillikning oxiri va milodiy 1ming yillik boshlarida Rangtasvir o'zining gullagan davrini boshidan kechirgan (Afrosiyob, Varaxsha, Bolaliktepa, Tuproqqal'a va boshqalardagi devoriy rasmlar). Bu davrlar R.i yassi bezak yo'nalishida mahalliy (lokal) ranglarda bajarilgan. Amir Temur va Temuriylar davrida monumental Rangtasvir (devoriy rassomlik, mozaika) bilan birga miniatyura san'ati rivojlangan. Kamoliddin Behzod, Mahmud Muzahqib, Muhammad Murod Samarqandiy va boshqalarning asarlari dunyoga keldi. 19-asr o'rtalaridan boshlab Turkistonda dastgoh san'ati shakllana boshladi va 20-asrda o'zbek milliy rangtasvir maktabi yaratildi. Rangtasvir ning hamma tur va janrlarida asarlar yaratildi, miniatyura, vitraj san'ati qayta tiklandi. Bugungi kunda o'zbek rangtasvir san'ati jahrn hamjamiyati bilan bir qatorda rivojlanmoqda, uning g'oyaviy plastik rivoji ustida rassomlar izlanmoqda, mehnat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Taktash R.X., Izobrazitelnoye iskusstvo Uzbekistana, T., 1972;
2. Iskusstvo Sovetskogo Uzbekistana, M., 1976. Nemat Abdullayev.
3. Hasanov R. "Tasviriy san'at asoslari"
4. <https://commons.m.wikimadia.org>